

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı

Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cahid BALTACI

★

IDARE MÜDÜRÜ

Hüseyin ERDEM

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU

Konya: Ali MARAŞLIGİL

Kayseri: İsmail ELİUZ

İzmir: Ali ARSLAN

Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

Hattat - Ressam

Turan SEVGİLİ

★

IDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

Telf.: 22 46 02 Cağaloğlu — İST.

Haberleşme ve Havale

P.K. 1315 SİRKECI — İSTANBUL

★

ABONE VE İLÂN

Yıllık 12 sayı 40 TL.

Altı aylık 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere posta ve kurtasiye ücreti eklenir.

Her türlü reklâm ve ilânlar özel tarifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 30

Tarih: 10/4/1973

Dizgi — Baskı

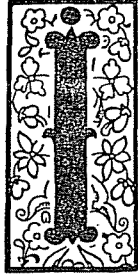
İrfan Matbaası — İST.

Hukuk

İslâm Devletinde Azınlık Hukuku

II

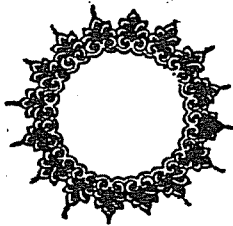
A. Rıza TEMEL

1 — CAN EMNİYETİ :

SLÂM nazarında bir müslümanın hayat hakkı ne kadar mukadesse gayrimüslimler için de aynı nisbette ehemmiyetlidir. Bir Müslümanın hayatıyla bir Zimmînin hayatı aynı derecede masumdur. Peygamberimiz bu hususta «Kim Zimmîlerden bir kişiyi öldürürse kokusu yetmiş senelik mesafeye ulaştığı halde yine de Cennet Kokusunu alamaz.» (1) Bir Müslüman bir gayrimüslimi öldürse aynen bir müslümanı öldürmüş gibi kısasa maruz kalır.

Ömer ibn-i Hasan'ın İbrahim'den naklettiğine göre Müslümanlardan birisi Zimmîlerden bir adamı öldürdü. Durum Hz. Peygambere bildirildiğinde «Onun himayesine en çok vefa gösteren benim» dedi. Ve katilin öldürülmesini emretti. O da öldürüldü. (2) Hz. Ömer zamanında Benî Bekr bin Vâil kabilesinden bir şahıs Hireli bir Zimmîyi öldürdü. Hz. Ömer kâtilin, ölen Zimmînin akrabalarına teslimine emretti. Teslim edilmesini mukabil akrabaları da kâtili öldürdüler. Hz. Osman zamanında da sahabeden bir grup Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah'a; babasını öldürdüğü iddia edilen Hüzmüzanla, Ebî Lü'lüün kızını öldürdüğü için had (kısas) tatbik edilmesini istemişlerdi. Hz. Ali'nin Hilâfeti esnasında da yine bir Müslüman bir Zimmîyi öldürmekle suçlandı. Suç ispat edildi ve derhal kısasla hükmolundu. Maktülün kardeşi geldi ve kısastan vazgeçtiğini söyledi, fakat Hz. Ali buna razı olmadı ve: «belki onlar seni korkuttular veya tehdit ettiler» deyince o da: «Ben diyeti aldım. Bu adamı öldürmekle kardeşimin geri geleceğini (dirileceğini) zannetmiyorum» cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Ali katili serbest bıraktı ve şöyle dedi: «Kim bizim himayemizde bulunursa kanı bizim kanımız, diyeti de bizim diyetimiz gibidir. (3) Fakihler «bir Zimmîyi hataen öldürürse diyeti aynen hataen öldürdüğü bir müslümanın diyeti gibidir» hükmünü Hz. Ali'nin bu sözüne istinat ettirmişlerdir.(4)

2 — MAL EMNİYETİ :

Zimmîlerin malları da aynen Müslümanlarınki gibi haksız yere gasbedilemez. Daha önce zikredilen «... Kim gönül rızası olmadan onlardan bir şey alırsa kıyamet gününde ben mazlum tarafımı tutacağım» Hadis-i Şerifi bunun açık delili olduğu gibi Hz. Ali'nin: «Onlar Zimmîlik şartını ancak mallarının ve kanlarının bizim mal ve kanlarımız gibi olması için kabul ettiler», sözü de bunu teyit etmektedir.

Mısırli Hristiyan bir kadın evinin bir kısmını yıkıp cami arsasına aldığı için Amr İbni Âs'ı Hz. Ömer'e şikâyet etti. Âmr'dan vaziyet soruldu o da Halifeye: Evin değerinden fazla para teklif ettiği halde kadının razı olmadığını, neticede hazineden kendisine bir miktar mal ayırıp cami yapımı için evini yıktırıldığını söyledi. Hz. Ömer buna razı olmadı, caminin eve ait olan kısmının yıkılıp sahibine iade edilmesini emretti. (5)

3 — İBADET HÜRRİYETİ :

Bu noktada İslâmiyet azınlıklara hiçbir din ve devletin tanımadığı serbestliği tanımıştır. Müslüman bir erkekle evlenmiş Zimmî bir kadını kendi dininin icaplarını yapmak, kilise ve havraya gitmekten menetmek mekruhtur. (6) İslâm alimleri Zimmîlerin hususi yerleşme mahallerinde hertürlü âyin ve dini törenlerde bulunabilecekleri hususunda müttetiklerdir. Fakat «Emsar-ul Mü'minin (Şer'i ahkâmın tatbik edildiği, cuma ve bayram namazlarının kılındığı yer)lerde bu âyinlere bazı kayıtlar koyma hususunda İslâm devleti muhayyerdir.» (7) İslâm Hukukunun tatbik edilip cuma ve bayram namazının kılındığı yerler hariç kendi hususi köy ve kasabalarında haç alıp satmak ve çan çalmaktan menedilmezler. Fakat kendilerinin de haram olduğuna inandıkları zina vesair kötülükleri işlemeleri ister kendi hususi yerleşme merkezlerinde, isterse (Emsaru'ul Mü'minin) de olsun yasaktır. Bu türlü fiillerden menedilirler. (8) Müslümanların yerleşim merkezlerinde kendi bayramlarında haç ve put çıkarmaları sokaklarda açıkça çan çalmaları yasaktır. Fakat bu dini vecibelerini mabetleri içinde yapmalarında bir beis yoktur. Bu ayinlere İslâm devletinin müdahalede bulunmaması gerekir. (9) Hz. Peygamber zamanında cereyan eden enteresan bir misal vardır. Bir gün Necran Hristiyanlarından bir heyet Allah Resülünü ziyarete gelmişti. Hz. Peygamber onları alıp mescide yerleştirdi. Öyle ki, Allah Resülü ile müslümanlar namazı mescidin bir köşesinde, Necran Hristiyanları da diğer köşesinde kılıyorlardı. (10)

4 — MABET DOKUNULMAZLIĞI :

Harpler neticesinde fetholunan arazilerde bulunan ibadethanelerin müsadere edilebileceğini, eftar olanınsa onlara dokunulmayıp eski halleri üzere bırakılması olduğunu, zira Hz. Ömer zamanında böyle yapıldığını (Zimmîlerin genel hakları bölümünde zikretmiştik.) Fatih zamanında Ayasofya ve diğer bazı kiliselerin camie çevrilmiş olması buralarının harp neticesi elde edilmiş olmasındandır. Azınlıkların ibadethanelerine İslâm ülkelerinde son derece saygı duyulmuştur. Bilhassa sulh yülüyle Zimmî sayılanların mabetlerine kat'iyen dokunulmamıştır. Kendiliğinden teslim olan Kudüs halkıyla anlaşma

imzalayan Hz. Ömer'in onlara verdiği teminatlardan birisi de kilise ve diğer ibadethanelerine dokunulmayacağı idi. (Emile Derminghem) bu hususta şöyle diyor: «Ömer, Patriğin fevkalâde bir şekilde gönlünü aldı. Patrik ona kendi kilisesinde namaz kılmasını teklif ettiği halde kabul etmedi. Çünkü müslümanlar onun bu hareketinden cesaret alıp kiliseyi müsadereye kalkışabilirlerdi. (11) Müslümanların (Emsarında) bulunan eski azınlık mabetlerine taarruz caiz değildir. Eğer birisi yıkılırsa yenilenmesi gerekir. Fakat Zimmîler de (Emsaru'ul Mü'minin)de yeni mabet inşa edemezler. Meğer Müslümanlar bir yeri (Emsar) olmaktan çıkarır, yani imamları gider, cuma ve bayram namazı kılınmaz ve hak tatbik edilmezse geride kalan azınlıkların mabetleri diledikleri gibi kullanmaları, oralarda her türlü dinî geleneklerini canlandırmaları tabii haklarıdır. (12)

5 — MEDENİ HAKLAR :

Zimmîler evlenme ve boşanma gibi hususlarda kendi kanunlarına göre hareket etmekte serbesttirler. Evlenme akdinde müslümanlarda aranan şartlar onlarda aranmaz. Nikâhın şahitsiz ve mehirsiz kıyılması, iddet müddeti içinde izdivaç, müslümanlarca haram sayılan hısımlardan birisiyle izdivaç v.s. . . .

Emevi halifesi Ömer İbn'ü Abdi'l Aziz'in, Hasan Basri'den fetva almak için yazdığı mektupta: «Hulefa-i Râşidin nasıl oldu da zimmîleri, yakınlarıyla evlenme, şarap içme ve domuz eti yemede serbest bıraktılar.» demesi üzerine Hasan Basri: «Onlar cizyeyi ancak kendi inançlarında serbest bırakmaları için verdiler. Sen kendinden öncekilere uymakla mükellefsin, yenilik yapmakla değil. Vesselâm.» (13)

Yalnız istisnai bir durum vardır ki o da, bir zimmî erkeğin müslüman bir kadınla evlenememesidir. Bunun sebebi, ailenin reisi hükmündeki kocanın, aile ve doğacak çocukların, dini hayatına tesir edeceği, dolayısıyla de bu durumun gayrimüslimler lehine nüfus artmasına vesile olacağı düşüncesidir. Bundan dolayı zimmî bir kadının müslüman bir erkek ile evlenmesi caiz olmakla beraber aksi caiz değildir.

6 — İKÂMET VE SEYAHAT HAKLARI :

Arabistan hariç gayri müslimler diledikleri yerlerde seyahat ve ikamet hakkına sahiptirler. Peygamberimiz: Yahudi, Hıristiyan ve diğer müşriklerin Arap yarımadasından çıkarılmasını istemiş, bu arzuya binaen zimmîlerin Arabistan'da yerleşmelerine — zaruretler dışında — müsaade edilmemektedir.

Nitekim Peygamberimiz «Necranlıları Hicaz'dan çıkarınız.» Ayrıca «Yahudi ve Hıristiyanları Arap yarımadasından çıkarınız.» buyurmuşlar.» (14) Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında Necranlılar da dahil olmak üzere bütün gayrimüslümler Cezi-ret'ül-Arap'tan çıkarılmışlardır. (15)

Peygamberimizin bu arzusu: Tevhid inancının merkezi durumunda olan Arabistan'ın her türlü batıl inançtan, şirk ve putperestlikten uzak olarak tertemiz kalmasını temin maksadını güdüyordu. Nitekim Efendimiz «Arz-ı Arap'ta iki din bir arada bulunmayacaktır.» sözleriyle de bunu ifade etmişlerdir.

Bununla beraber Hanefî mezhebine göre zimmîlerin, Mescid-i Haram da dahil bütün mescidlere girmesi —Cünüb bile olsalar— caizdir. Yalnız İmam-ı Muhammed, Şafii ve Ahmed İbni Hanbel Mescidi Harama girmelerini mekruh saymışlardır.

Kur'anı Kerim'de: «Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Bu yıllardan sonra Mescidi Harama yaklaşmasınlar.» (16) buyurulmaktadır. Hanefîlere göre bu yasaktan murat: Hz. Peygamber'in Hz. Ebu Bekr'i Hacc nâibi tayin ettiği hicretin 9.cu yılından sonra çıplak olarak Hacc ve Umre yapmamalarıdır. Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitaplarının rivayetlerine göre Hz. Ali bu durumu halka şöyle ilân etti: «Dikkat edin, bu seneden sonra hiç bir müşrik haccedemeyecek ve hiç bir çıplak tavaf yapamayacaktır.» (17)

Gayrimüslimler şayet ticaret için Mekke ve Medine'ye girerlerse uzun müddet kalmamak şartıyla caizdir. Arap yarımadası dışındaki İslâm topraklarında bir seneden fazla ikâmet etmek isterlerse Cizye vermeye mecburdurlar. (18)

Bazı zaruretler, gayrimüslimlerin Mekke ve Medine de dahil ikâmetlerini şer'an mümkün kılmaktadır. Nitekim İbn Sa'd: Hicretin ilk yüz yılında Mekke'de Hristiyan bir tabib olan Ebu Davud Abdurrahman'ın hem de Kâbe minaresi altında Safa tepesinde bir dükkânda icra-i san'at ettiğini belirtmektedir. Çünkü bu sıhî bir zaruret idi. (19)

Ayrıca Abdul-Melik bin Mervân zamanında Mekkeyi su bastı. O sırada Mekke valisi, şair Haris B. Halid Mahzumî idi. Mervân ona bir mektup yazdı, ayrıca bu işler için Hristiyanlardan bir usta gönderdi. Bu Hristiyan duvarları ördü. Cümeh oğulları seddi diye tanınmış olan Benî Kurad seddini ve Mekke'nin aşağı taraflarındaki bendleri yaptı. (20)

Bugün de zaruretler muvacehesinde aynı şekilde bilhassa iktisadî ve askerî sebeplerle Arabistan'da birçok gayrimüslim uzmanlar istihdam edilmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz âyet ve hadislerin sarahatine ve bugüne kadarki tatbikata rağmen değerli müellif Muhammed Hamidullah Bey, İslâm'da Devlet İdaresi isimli eserinde zaruret şartı koşmadan gayrimüslimlerin Hicaz'da ikâmet edebilecekleri hususunda ısrar etmektedir. (21)

7 — EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKLARI :

Zimmîler, Hükümetin umumî olarak uyguladığı eğitim düzenine uymak zorundadır. Bununla beraber İslâm dinini öğrenmeye kat'iyen zorlanamazlar.

İster kendilerine mahsus enstitülerde, ister devletin eğitim müesseselerinde kendi dinlerini tahsil etme hakkına sahiptirler. (22)

Daha önce Hz. Ömer'in Suriyelilerle yaptığı anlaşmada gayrimüslim çocuklarının Kur'an öğrenmeye zorlanmayacağına dair bir madde olduğunu görmüştük. Yalnız bugün bilhassa Türkiye'deki yabancı kolejlerin birer eğitim müessesesi olmaksızın ziyade Batı Emperyalizminin Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirme ve millî kültürü çürütme ocağı şeklindeki varlıklarıyla bu müsadenin dışında olmaları tabiidir.

- (1) Et-Taassup vet-Tesamuh, s. 41
- (2) El-İnâye Fî Şerhi Hidâye, c. 8, s. 256. (Dârakutni, bu hadisi Hz. Ömer'den «Ben onun himâyesiyle ilgilenenlerin en kerîmiyim» şeklinde rivayet etmiştir.
- (3) El-Burhân Fî Şerhi Mevâhibi'r-Rahman, c. 2, s. 282
- (4) Ed-Dürrül-Muhtâr, c. 3, s. 203
- (5) En-Nizâmüs-Siyâsiyyi Fî'l-İslâm, s. 61-62, Dr. Abdül Kerim Osman, Beyrut, 1968.
- (6) Aynı eser, s. 63
- (7) Şerahsî, Mebsût, c. 5, s. 38-41
- (8) Bedâi', c. 7, s. 111
- (9) Şerhüs-Siyeril-kebir, c. 3, s. 251
- (10) En-nizâmüs-siyâsiyye Fid-Devletil-İslâm, s. 63 (dip not). Bindiği gibi hristiyanların da kendilerine mahsus bir namaz şekli vardır.
- (11) İslâm kültürünün Garbı Medenileştirmesi, A. Gürkan, s. 12, İstanbul, 1965.
- (12) Bedâi', c. 7, s. 114; Ş. S. Kebîr, c. 3, s. 257
- (13) Hukuku ehliiz-Zimmeti fi'd-Devleti'l-İslâm, s. 18
- (14) Abdur-Rauf Münâvi, Kenzü'l-Hakâik Fî-Hâdisi Hayri'l-Halâik, c. I, s. 10-11, Mısır, 1321.
- (15) Corci Zeydan, İslâm Medeniyeti Tarihi, c. I, s. 309 (dipnot), İstanbul, 1971. Terceme: Zakir Kadiri Ugan, Doğan Güneş Yayınları.
- (16) Kur'anı Kerim, 9/28
- (17) Alâü'd-din Abidin, Hediyet-ül-Alâiyye «İbni Abidinden naklen» s. 250, Dimaşk, 1963.
- (18) Prof. M. Hamidullah, İslâm'da Devlet İdaresi, s. 90
- (19) Aynı eser, s. 91
- (20) Belâzuri, Futuhu'l-Buldan, c. I, s. 91, Ter.: Z. K. Ugan, 1955, İst. Maarif Matbaası.
- (21) İslâm'da Devlet İdaresi, s. 90-91.
- (22) E. A. Mevdudi'nin mezkur kitabı, s. 34.

KÖY ÖĞRETMENİ

*Kerpiç duvarlı, toprak damlı bir köy evinde
Gaz lambasının ışığında oturuyordu
Bir ışıkta o
Giderecek bütün karanlıkları*

*Karşısında oturan köy insanları
— Şüphesi olmayan inanmış insanlar —
Konuşmalar bekliyordular
Bir şeyler öğretecek yol gösterecek..
Şimdiye kadar duymadıkları..*

*Bambaşka bir köy öğretmeniymiş o
Öncekilere benzemiyordu
Bal dökülüyordu sanki dudaklarından
Bambaşka şeyler anlatıyordu*

*Hayranlıkla dinliyordu
Köy insanları onu
Tasdik ediyorlardı dediklerini
O:*

«Sizi seven size inananlardır», diyordu.

İhsan İŞİK